

A rovat szerkesztője: Sebestyén Imre

Sorskérdéseink

Újból itthon vagyunk Európában – jelentette ki Medgyessy Péter magyar miniszterelnök, miután lezárultak a kopenhágai csatlakozási tárgyalások. Európa egységének helyreállítása és Magyarország jövője szempontjából csakugyan fontos döntés született 2002. december közepén. A vasluggöny nemsokára a múlté. Mármost azon országok között, amelyeknek sikerült az EU és a NATO védőszárnyai alá húzódnunk. A többiek számára viszont, és ide tartozik Szerbia is, fél év múlva legördül a vasluggöny.

Ma még senki sem tudja megmondani, hogyan fog a 25-ök Európája működni, még nehezebb megjósolni, mi lesz azokkal az országokkal, amelyek kívül rekedtek a demokratikus Európán? Hogyan alakul azoknak a népeknek a sorsa, akik halvány ígéretet sem kaptak a későbbi csatlakozásra?

Foglalkoztatják-e Önt az Európai Közösséghez való csatlakozással kapcsolatos kérdések?					
	magyarok	szerbek	cigányok	egyéb nemzetiségűek	összesen
életemben érdeklődöm irántuk	67	58	2	6	133
többé-kevésbé	163	123	21	10	317
egyéltalan nem	89	44	28	6	167
egyéb válasz	4	3	0	0	7
	323	228	51	22	624

De van valami, amit máris tudunk. Az Európai Uniót kívül maradó magyar kisebbségeknek le kell mondanunk a jobbára csak ígértetett támogatásról, illetve összhangba kell azt hozni az uniós előírásokkal. Nem feltétlenül rossz hír ez számunkra. Lehetőségek, hogy egy átgondoltabb támogatási stratégia kidolgozása a jövőre fogja szolgálni, ellentétben az elmúlt évek koncepcióján gyakorlatával, amely a magyar nemzetiség megerősítése és jövőre való felkészítése szempontjából jobbra kiderült pénz volt.

A határon túli magyarok közösségi ügye persze nemcsak ezen buktat meg. A gödörből való kimentést szűzféle más akadály is nehezítette. Az ünnepontás szándéka nélkül le kell azonban szögezünk, hogy a sikeres EU-csatlakozás érdekében Budapest az elmúlt tíz évben a kisujját sem mozdította a magyar autonómiák ügyében. Amellett, hogy hiányzott a politikai szándék a kisebbségek helyzetének rendezésére, a politikai élet korifeusai fű alatt mindent elkövettek a határon túli nemzetiségek megosztása, erőlen és kiárazással próbálkozásai lezárulása érdekében.

Történt, ahogy történt, a vonat elment. A szlovákiai és szlovéniai magyarok a szerelvényen vannak, az erdélyi magyarság Románia közeli csatlakozásának reményével még átlathatja magát valamivel, a kárpátaljai és a vajdasági magyarság azonban szembe kell néznie helyzetével.

Vajon ebben a helyzetben hogyan tekinthet a vajdasági magyarok a jövőjükre? Foglalkoztatja-e őket az Európai Unióhoz való csatlakozás kérdése? Ha igen, mennyire élénk részéről ez az érdeklődés? Ha nem, milyen látják a térség fejlődésének a lehetőségét? És miként vélekednek ezekről a kérdésekről a magyarokkal együtt élő népek? Erősítik vagy keresztezik egymást a jövővel kapcsolatos beállítódások, elvárások, törekvések?

Az erre vonatkozó ismeretek fontosak lehetnek számunkra a délvédelmi magyarság jövőképe és fejlődése szempontjából. Jelen írásunkban egy, a fenti kérdéssel szorosan összefüggő felmérés ide vonatkozó eredményeiről kívánunk számot adni.

HOGYAN VÉLEKEDNEK A RÉGIÓ NÉPEI AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓRÓL?

Az európai integrációval kapcsolatos állásfoglalást a következő kérdéssel próbáltuk felmérni. „Foglalkoztatják-e Önt az Európai Unióhoz való csatlakozással kapcsolatos kérdések? 1. életemben érdeklődöm irántuk, 2. többé-kevésbé, 3. egyáltalán nem, 4. egyéb válasz. (Kariázza be a megfelelő X. válasz számát).”

A válaszokat az alábbi táblázatban foglaltuk össze, illetve a mellékelt ábra szemléltette. (Lásd A táblázatunkat!).

A Vajdaság vegyes lakosságú térségében végzett felmérés eredményei szerint a megkérdezett polgárok kevesebb mint egyharmadát, 21 százalékat érdeklik az Európai Unióhoz való csatlakozással kapcsolatos kérdések. Ez a nagyfokú érdektelenség egyaránt jellemző minden etnikai közösségre,

AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ ÉS A TÉRSÉG FEJLŐDÉSE

„Újból itthon”?

re, az eltérés igen csekély közöttük: a magyarok 21, a szerbek 25, az egyéb nemzetiségűek 27 százaléka jellemző, a cigányok körében viszont az érdeklődők száma mindössze 4 százalék.

A válaszadók felét, 51 százalékat, „többé-kevésbé” érdeklik a csatlakozással kapcsolatos kérdések, e téren az egyes etnikai csoportok között még kiegyensúlyozottabb a kép: a magyarok 50, a szerbek 54, az egyéb nemzetiségűek 45 és a cigányok 41 százaléka választott ebben az értelemben.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás kérdése „egyéltalan nem” érdekli a megkér-

és/vagy a magyar autonómia formájában az elmúlt évtizedben gyakran került szóba alternatív megoldások. A válaszokból ítélve ezek a javaslatok a polgárok körében nem találtak támogatókra. Ellenkezőleg, a válaszokból ítélve nemcsak az önállóság, de az önszerveződés gondolata is szinte teljes egészében hiányzik a régióban élők jövőképeiből és világlátásából. Elgondolkodtat például, hogy milyen kevesen tulajdonítanak fontosságot a helyi autonómiáknak és a települési önkormányzatoknak. Az önszerveződés helyett sokan még mindig az államtól várják a róluk való gondoskodást. A különböző érdekvédelemzői formáknál, politikai jogkörnél, helyi autonómiáknál, települési önkormányzatnál stb. többre tartják például az állampolgári jogok biztosítását.

Összességében véve azt lehet mondani, hogy a régióban élők embereknek a jövőre vonatkozóan nincs határozott elképzelésük. Maguk sem tudják, mi szolgálna leginkább a térség fejlődését, nem sorakoznak föl egyetlen előre megfogalmazott válasz mellett sem, és nem állnak elő új javaslatokkal sem.

Nagyjából ez olvasható ki az átlagokból. Az átlagok azonban sok mindent eltakarnak és egybeesnek. A térség fejlődésére vonatkozóan talán árnyaltabb képet kapunk, ha a válaszok alapján összevetjük az egyes etnikai csoportokat.

A magyarok és a szerbek közötti legnyilvánosabb különbség abban nyilvánul meg, hogy míg a szerbek relatív többsége (39%-a) az európai uniós csatlakozást tekinti a térség fejlődése szempontjából a legfontosabb kérdésnek, a magyarok közül legtovább (32%) a határok átjárhatóságát helyezik az első helyre. A politikai önállóság megítélésében nincs eltérés a két etnikai csoport között: a magyarok 8, a szerbek 9 százaléka tulajdonít fontosságot neki. Nincs eltérés az állampolgári jogok biztosításának igényében sem: a magyarok 11, a szerbek 13 százaléka helyezi ezt első helyre. Jelentős különbség van viszont az ügyek helyben történő elintézésének az értékelésében, más szóval a helyi önkormányzatok szerepének a megítélésében, amennyiben a magyarok 16, a szerbeknek viszont mindössze 4 százaléka tulajdonít fontosságot ennek a kérdésnek.

A cigányok és az egyéb nemzetiségűek csoportja abban tér el a magyarok és szerbek csoportjától, hogy kevésbé tartják fontosnak a határok átjárhatóságát (18-19 százalék), viszont egy picivel többre becsülik a politikai önállóságot (11-14 százalék). Az eltérések egyébként eléggé jelentéktelenek

Ön szerint az alábbiak közül mi a legfontosabb a térség fejlődése szempontjából?					
	magyarok	szerbek	cigányok	egyéb nemzetiségűek	összesen
az EU-hoz való csatlakozás	97	89	23	8	217
a határok átjárhatósága	103	55	9	4	171
politikai önállóság	25	21	6	3	55
helyi ügyek helyben intézése	53	9	2	0	64
az állampolgársági jogok biztosítása	37	29	3	5	74
más, mégpedig	6	13	6	2	27
egyéb válasz	2	12	2	0	16
	323	228	51	22	624

A térség fejlődésére vonatkozó kérdésre kapott válaszok megoszlása a következő: az Európai Unióhoz való csatlakozást a megkérdezettek 35 százaléka tartotta legfontosabbnak, a határok átjárhatóságát 27, az állampolgársági jogokat 12, az ügyek helyben történő elintézésének lehetőségét 10, a politikai önállóságot 9 százalék, a válaszolók 4 százaléka más egyebet javasolt, 3 százaléka pedig nem válaszolt.

Az adott válaszlehetőségek közül az Európai Unióhoz való csatlakozás az első helyen áll, de csak a válaszadók egyharmadára korlátozódik. A megkérdezettek közül majdnem ugyanennyien azon a véleményen vannak, hogy a határok átjárhatósága ennél is fontosabb. Vízummal valamelyes átjárhatóvá lehet tenni a határokat, a válaszok alapján azonban arra kell gondolnunk, hogy sokan ezután fognak még rádobni arra, hogy az uniót kívül élők számára a határok milyen kökényen akadály fognak jelenteni.

Érdekes módon a térség fejlődése szempontjából igen kevesen voksoltak a politikai önállóságra, jóllehet ez megoldás egyes politikai részéről Vajdaság önállósága

Olvasóink figyelmébe!

A két év alatt összesen hatvannégyezer jelent meg a Sorskérdéseink rovat, legtöbbször két teljes újságszálon. Ezer fleknél is többre tehető az itt közölt írások terjedelme. Az összegezéssel most adósk maradtunk. A témáknak, a szerzőknek a pusztá felsorolása sem lenne elegendő e néhány hasáb. A Sorskérdéseink megszűnik, már csak könyv alakjában találkozhat ismét az Olvasóval.

Kiürülőben a Kárpát-medence

A határon túli magyarok elvándorlása megállíthatatlannak tűnik Riasztó hírek jelentek meg az idén a Kárpát-medencei magyarság demográfiai helyzetéről. Népszámlálási adatok és becslések szerint az utóbbi tíz évben csökkent a szomszédos országokban élő magyarok száma. Az adatok azért elgondolkodtatók, sőt egyesek szerint drámaiak, mert az első világháború és a trianoni békeszerződés után a szomszédokhoz csatolt volt magyarországi területeken egyre kevesebb kisebbségbe került magyar él. Később vizsgá, hogy a szomszédos országok majdnem mindegyikében az utóbbi évtizedben nemcsak a magyarok, hanem a többségi nemzet lélekszáma is csökkent.

Az utóbbi két évtizedben mintha felgyorsult volna a magyar közösségek zsugorodása. Az 1980-as években megindult egy nagyob kiáramlás hulláma, amely az 1990-es években tetőzött, és öltött – így Horvátország és Szerbia esetében – olykor drámai méreteket. A szülőföldet elhagyók nagyobb része az anyaországba költözött, s mint a 2001-es népszámláláskor kiderült, valószínűleg ennek köszönhető, hogy Magyarország lakossága nem csökkent tízmillió alá. Sebők László, a Telex László Intézet demográfus-térképész arra a következtetésre jutott, hogy a szomszédos országokban élő magyarok bevándorlása révén Magyarország népessége az utóbbi bő tíz évben legalább kétszáz ezer ember volt.

A szomszédos országokban élő magyarok összlétszáma jelenleg 2,5 millió körül lehet. Úgy tűnik, a kisebbségekben élő magyarok száma csökkenésének megállítására minimális az esély, bár nem reménytelen a folyamat lassítása, esetleg visszafordítása. Közvetlen kutatások és demográfusok szerint az elvándorlás elsősorban gazdasági eszközökkel akadályozható meg. A képlet egyszerűnek tűnik: megfelelő fenntartási körülményeket, munkahelyeket kell teremteni a magyarok lakta régióban. Ha ez biztosítva volna, a kisebbségekben élő magyarok valószínűleg sokkal kevesebben fordítanának hátat a szülőföldnek. Ezért Budapesttől érdekel – amit rendszerint kifejezésre is juttat –, hogy a szomszédos országok gazdasága minél sikeresebben működjön, és mielőbb integrálódjon az Európai Unióba. A prosperitás ugyanis a magyar kisebbségek megmaradásának egyik legfontosabb záloga. Erre hívta fel a figyelmet Veres Valér fiatal erdélyi szociológus is, aki a legutóbbi, kedvezőtlen romániai népszámlálási adatokat elemezte. Kutatásaiból azt szűrte le, hogy az erdélyi magyarok többsége gazdasági okokból indokolja a szülőföld elhagyását. A romló demográfiai helyzet a szomszédos országokban élő magyarság körében nem kizárólag az elvándorlásnak és a gazdasági helyzetnek, hanem több tényező együttes hatásának tulajdonítható. Ezek közül kiemelkedik az asszimiláció (ami a szórványokban a leghátrányosabb), az egyre több vegyes házasság és nem utolsósorban a negatív természetes szaporulat.

A környező országok közül Romániában él a legtöbb magyar. Ezért talán nem véletlen, hogy a rájuk vonatkozó borítólátó márciusi népszámlálási adatok váltották ki a legnagyobb meghökkenést Erdélyben és Budapesten is. Egyértelművé vált, hogy a korábbi remés becslésekkel és reményekkel ellentétben Romániában nem él kétmillió magyar, legfeljebb 1,5 millió. Igaz, a statisztikák ezt az utóbbi adatot sem támasztják alá.

Szlovákiában, ahol az anyaország határain túl a második legnagyobb magyar közösség él a Kárpát-medencében, 1991 és 2001 között 47 ezerrel csökkent a magyarok száma, ami több tényezővel magyarázható. Az egyik, hogy minden évben többen halnak meg, mint ahányan születnek. Az országban 11 éve 5,274 millió lakosa volt (ebből 567 296 magyar nemzetiségű), tavaly már – a májusi népszámlálás szerint – 5,379 millió, amelyből 520 528 állampolgár vallotta magát magyarnak.

A Vajdaságban a nem magyar anyanyelvűek tömeges bevándorlása (lényegében a Milošević-rezsim által támogatott tervszerű betelepítés) a fő oka a nemzetiségi arányok teljes átalakulásának. Az 1990-es években a délszláv térségben dúló háborúk nyomán csaknem 250 ezer szerb menekült vagy telepedett le a tartományban. A kisebbségi riasztó folyamatok azonban más okai vannak. Bár Szerbiában 2002 áprilisában tartottak népszámlálást, a nemzetiségekre vonatkozó adatok még nem készültek el. Vajdaságban a számlálóbiztosok 1991-ben 339 ezer magyart regisztráltak, az idén feltehetően már csak 240-260 ezret vehettek nyilvántartásba. A drasztikus változás okai: menekültek az 1991 és 1995 között dúló háborúk okozta problémák, a szociális-gazdasági kilátástalanság és a létbizonytalanság elől, valamint a katasztrófális népszaporulat.

(Részlet Szabó Józsefnél a Népszabadságban megjelent írásából)

Dr. HÓDI Sándor

A fenti írás részlet a nemzeti önismeret, a helyi identitás, a területi kötődés és az etnikumok közötti kapcsolatok vizsgálatát szolgáló kutatási anyagból. A felmérés Vajdaság vegyes lakosságú településén, egy minden szempontból reprezentatív minta alapján történt. A tanulmány az Arany János Közalapítvány támogatásával készült.